

SAHLINSKA SLÄKTFÖRENINGEN

Släktmöte 1987-11-07

Till minnet av

Ester Sahlin (1881-1959)

TILL MINNET AV ESTER SAHLIN (1881-1959)

Vid det föregående släktmötet 1984 hade det gått 150 år sedan vår gemensamme anfader Carl Peter Sahlin föddes, och jag gjorde då en liten minnesteckning över honom, som jag tror var till glädje för dem av de närvarande som kanske inte visste så mycket om sitt ursprung. I år tänkte jag också inleda vårt möte med ett litet porträtt av en nu bortgången sahlinare, även om det den här gången inte är fråga om något jubileum. Alla vet säkert inte att vi i våra led har haft en på sin tid mycket uppskattad skådespelerska, nämligen Carl Peter Sahlins näst yngsta dotter Ester.

Ester Sahlin föddes 1881 i Eslöv, inte så långt efter det att Carl Peter och Maria Sahlin hade flyttat dit från Vollsjo. Efter skolgången i Eslövs läroverk följde hon med föräldrarna och den yngre system Ellen till Göteborg, där fadern sedan avled 1902. I den nya hemstaden hade Ester då redan snabbt etablerat sig i konstnärskretsar, där särskilt kontakterna med trion Ivar Arosenius, Gerhard Henning och Ole Kruse kom att under en tid få den största betydelse både för dem och för henne. Samspelet dem emellan är ingående beskrivet i de båda monografier över Arosenius som getts ut dels av Esters släkting Karl Asplund - han var i sitt första äktenskap gift med Esters äldre syster Charlottes äldsta dotter Asta - dels av Sven Sandström, men också i den speciella minnesbok som 1963 publicerades av Arosenius ungdomsvän Ernst Spolén.

Det råder ingen tvekan om att alla de tre målarna var förälskade i den glada och spirituella skånskan, var och en för sig eller alla på en gång. Sandström skriver:

I kamratkretsen fick Arosenius en odelad uppskattning och han erkändes som det stora löftet, fint sekunderad av den något yngre Henning. Men han dominerade inte sällskapet. Kruse, som till en början motogs med road skepsis, blev den som framför allt förde ordet vid deras sammankomster. Ester Sahlin spelade av dubbla skäl en huvudroll. Dels kunde hon berika de vidlyftiga diskussionerna med en hel del aktuellt stoff som hon snappat upp och förvaltat från barndomshemmets radikala akademiska umgänge, dels var hon personligen en tilldragande och livfull ung dam som engagerade de manliga kamraternas känslor och åstadkom stundom komplicerade känslomönster inom kotteriet.

Ester var också ett återkommande motiv för de tre konstnärernas penslar och färgpennor. Oftast förekom hon hos Arosenius, och det var också honom som hon under ett intensivt år kom att stå närmast. Hon avbildades i allmänhet som "Hjärter dam" i flammande rött, men kom senare, när förhållandet hade brutits, att återges i mer dystra färger med bittra undertoner. Men också Gerhard Henning målade hennes porträtt. Ett sådant fanns i

brodern Albert Sahlins konstsamling i Eslöv, ärvdes vid hans död av sonen Bo och inköptes när också denne gått bort av Alberts och Esters yngsta syster Ellen. Ellen skänkte i sin tur porträttet till Ester, och efter Esters död kom det så småningom ut i allmänna marknaden. Där fogade slumpen det så att jag vid ett besök på antikmässan i Älvsjö 1986 råkade gå rakt på Esters porträtt i ett mörkt och avsides hörn och så kom det sig att det nu återbördats till familjen och hänger i min bostad.

Men Esters håg stod till teatern och hon bröt upp från Arosenius och hans två konstnärsvänner för att ansluta sig till Julia Håkanssons och Tore Svennbergs teatersällskap. I systerdottern Signe Höjers bok Arvet från läsarna citeras en tidningsintervju där Ester själv berättar hur hon kom att ägna sig åt scenen:

Hur jag kom att gå till teatern? Det var just i Göteborg. Jag hade teaterflugan och en vacker dag mötte jag Julia Håkansson på Teaterbron. Hon skrattade, då jag bad att få veta om jag passade på teatern, och sade att det gjorde jag inte, eftersom jag talade skånska. Men så fick jag göra en uppläsning. Det blev Nietzsches 'Amorissima', Sophus Bauditz, Bierbaum och 'jeg vil ud' - har ni nånsin hört en sådan sammanställning! Och när jag sedan hade arbetat bort skånskan blev det debut.

Först var jag hos Håkanssons och hade framgång i Gorkijs 'Natthärbärgen'. Men så tyckte jag att det var för lite 'själ och mystik' på teatern och drog mig tillbaka till privatlivet på ett år. Skötte hushållet hos mamma och köpte skäddor och koljor på torget. Men jag blev kurerad och snart var jag tillbaka.

Under denna första tid av teaterkarriären fick Ester ett barn med, som det hette då, "okänd fader". Att bli ogift mor innebar vid seklets början i allmänhet ett moraliskt fördömande från omgivningen och kunde i värsta fall också betyda social katastrof. I Esters fall kunde saken tystas ner och släkten ställde upp på ett generöst sätt. Esters dotter togs om hand och adopterades av provinsialläkaren Fredrik Helén, svåger till Esters äldste broder Carl Sahlin. Hon fick ett gott hem där, växte upp under trygga förhållanden och gifte sig senare med en känd författare, vars broder för övrigt var närmaste företrädare till Signe Höjers make Axel som generaldirektör och chef för medicinalstyrelsen. Men för Ester var säkert denna händelse många gånger en källa till sorg, särskilt som hon senare i livet inte fick några fler barn.

Ester lämnade nu det Håkansson-Svennbergsska sällskapet och kom så småningom i tjänst hos den bekante Albert Ranft. Här kan vi efter hand följa hennes förehavanden på scenen via Carl G Laurins teaterkrönikor i tidskriften Ord & Bild, omsorgsfullt

sparade och inbundna av den framsynte Albert Sahlin och fortfarande i min ägo. Hon var nu också gift med en ättiksfabrikant som hette Erik Killander.

Laurin var ibland rätt mångordig och svulstig i sina krönikor men uttalade sig alltid mycket uppskattande om Ester. I allmänhet medverkade hon i glada farser och muntra lustspel, ofta från fransk eller engelsk repertoar. När hon 1916 spelade mot Olof Winnerstrand i pjäsen Annonsera kallades hon "genomlustig" och hennes förstklassiga franska prisades. 1921 spelade hon mot Tollie Zellman i någonting som hette Mrs Taradines inkvartering. Scenen var ofta gamla Svenska teatern på Blasieholmen, nu borta sedan länge. Det var också där som hon spelade mot Gösta Ekman i Gröna hissen, det av hennes framträdanden som kanske oftast är ihågkommet.

Skvallerspaltarna i veckopressen var då inte lika hänsynslösa och insinuanta som i dag, men en uppmärksam skådespelerska som Ester kunde naturligtvis inte lämnas helt i fred. I ett försommarnummer 1917 av Veckojournalen hittar man en notis att hon skulle tillbringa en del av sommaren hos sin bror Carl på Laxå. Att det var under den vistelsen som Sahlinska släktföreningen grundades och det första släktmötet hölls, nämndes däremot inte ...

Det fortsatta 1920-talet utgjorde kulmen på Esters teaterkarriär. Laurin fick ta till att starkare superlativer: när hon spelade på Vasateatern mot norrmannen Gunnar Tolnaes i Blott en dröm och Lilla Greta kunde han "inte påminna sig ha sett fru Sahlin så bra" och var lyrisk över hennes "skälmaktiga dygd och sprudlande humör". Det kan inte råda någon tvekan om att Ester vid denna tid var en komedienne av första rangen. Medspelarna inkluderade så småningom sådana namn som Pauline Brunius, sedermera Dramaten-chef, och den unge Edvin Adolphson. Dessutom blev det flera ytterligare framträdanden gemensamt med Tollie Zellman och Gösta Ekman. I Det stängda paradiset på Svenska teatern uppvisade hon enligt Laurin en "teknisk skicklighet, offensivanda och en intensitet i angreppet av rent förvånande art", och i Vår lilla fru på Vasateatern 1925 "brast man i skratt bara hon öppnade munnen" och det ansågs "egendomligt att man skall behöva så mycken intelligens, humor och kvickhet som fru Sahlin förfogar över för att rätt kunna ge den groteska intigheten och självbeundran" som kännetecknade rollfiguren Mrs Dodo.

Från 1927 blev Oscarsteatern Esters scen. Pjäserna kunde vara sådana som Hjalmar Bergmans Dollar och Carl Gyllenborgs Svenska sprätthöken. I ett franskt stycke som hette Den förste av herrarna innehades huvudrollerna av Tollie Zellman, Edvin Adolphson och Gösta Ekman, men Laurin tappade inte bort Ester:

Fru Ester Sahlin spelade en biroll så att man länge skall komma ihåg den. Från offentligt blyg, kysk

skygghet slog hon på tumanhand i ett ögonblick över till oblyg, okysk djärvhet, så att man eller männen blevo alldeles vimmelkantiga.

En liknande roll hade hon tydligen i Bernard Shaws Candida, där Laurin skriver:

Skrivfröken Proserpine Garnett blev, sedd genom fru Ester Sahlins konstnärstemperament, något rörande och lustigt. Hon roade mig som en skämtteckning av Charles Keene. Hon var pryd och kärlekskrank, grotesk i sin bölande gråt men hade alltid något av en verkligt levande stackars kvinna.

Ester hade nu ingått ett nytt äktenskap, med direktören i Svenska Cellulosaföreningen Thorsten Lundgren, och tyckte det kunde vara tid att dra sig tillbaka från teatern. I Laurins teaterkrönikor i Ord & Bild nämns hon sista gången 1929. Stycket hon spelade i var en detektivpjäs som hette Hotell Pompadour, och Laurin gav henne som vanligt högt betyg:

Det fanns i allt detta talmi i alla fall en äkta pärla: hotellstäderskan fru Ester Sahlin uppträdde som gäst och utvecklade en betydande charm redan i sin tjänarinneskapelse. Det visade sig emellertid, att hon var en rik ladys företagsamma syster, som skulle taga reda på det dyrbara juvelhalsband, på vilket denna syster blivit bestulen. Hennes franska var emellertid så ypperlig, att jag undrar om hon verkligen var en engelsk lady. Ester Sahlin har nu ägnat sig åt radio. Kan man ej hysa det hoppet, att någon svensk ingenjör i U.S.A. eller varför inte här hemma hittar på någon uppfinning så att man kan få se henne samtidigt.

Denna förhoppning uttalades 30 år innan vi fick TV i Sverige och någon TV blev det alltså aldrig för Esters del. Några filmer gjorde hon såvitt jag vet inte heller, så vi kan inte hoppas på att få se henne i någon gammal regnfilm. När ljudfilmen slog igenom i början av 30-talet hade hon redan dragit sig tillbaka. Däremot medverkade hon ibland i radioteatern. Där kommer jag själv ihåg att Ester i en tillfällig come-back var med i en pjäs så sent som i slutet av 40-talet och att vi lyssnade på den i mitt föräldrahem. Hon läste också in några sagor på grammofonskiva och jag har kvar en raspig 78-varvare med Nordanvindens minsta pys och Kajsa Rulta och hennes katt, som vi förresten spelade i dag på eftermiddagen.

Några av de äldre som är med här i kväll har säkert egna och starka minnen av Ester Sahlin. Jag har också träffat henne flera gånger, bl a i hennes hem i ett numera rivet hus i hörnet av Karlavägen och Sturegatan i Stockholm. Hon hade verkligen en påfallande utstrålning och den firade skådespelerskans utpräglade förkärlek för dramatiska entréer även i sällskapslivet.

Men vänfasthet och omtanke var vid sidan av humorn de utmärkan-
de dragen i hennes personlighet.

Det var 1959 som Ester Sahlén gick bort. Vi minns nu, långt
efteråt, med stor glädje och sympati denna litet ovanliga plan-
ta i den sahlinska örtagården.

Jan Sahlén